

In drie stappen naar een gecertificeerde verbrede landbouwpraktijk

**Momentopname van een ontwikkeling in
Noord-Holland Midden**

Een productie van de Stichting Groene Hoed
Purmerend, november 2003

In drie stappen naar een gecertificeerde verbrede landbouwpraktijk

Een productie van de Stichting Groene Hoed
Koemarkt 53-1
1441 DB Purmerend
T: 0299-474118
F: 0299-430298
E: info@groenehoed.nl
W: www.groenehoed.nl

Opdrachtgever: Ministerie van LNV, Directie Noordwest

Redactie: Jan Boom
Jaap Hoek Spaans

november 2003

In drie stappen naar een gecertificeerde verbrede landbouwpraktijk

Momentopname van een ontwikkeling in Noord-Holland Midden

INLEIDING

Filosofie

De maatschappelijke vraag gericht op de agrarische sector ontwikkelt zich in de richting van garanties voor voedselkwaliteit, garanties voor duurzaamheid van de bedrijfsvoering en van de beschikbaarheid van groene diensten. Met dit laatste wordt naast het agrarisch natuur- en landschapbeheer bedoeld de toegankelijkheid van de recreatieve faciliteiten, de openstelling van agrarische bedrijven en de mogelijkheden voor sociale dienstverlening in deze sector. Deze ontwikkelingen zijn aspecten van wat tegenwoordig ‘verbrede landbouw’ wordt genoemd. Alhoewel de initiatieven vaak los van elkaar tot stand komen is het voor de continuïteit en de professionele degelijkheid van belang dat duidelijk wordt dat er een sterke ondelinge samenhang bestaat. Dat betekent integratie, maar ook controle en certificering.

De integratie krijgt in de regio Noord-Holland Midden gestalte in het project Groene Hoed dat in principe bestaat uit twee onderdelen:

1. Een netwerk van vraag en aanbod van producten en diensten binnen de regio.
2. Het realiseren van een centrum met een spilfunctie voor kennisoverdracht en demonstratie van alle genoemde aspecten.

Dit alles tezamen is bedoeld als een uit de bedrijfspraktijk geboren vertaling van het begrip duurzaamheid in de agrarische sector en in de relatie tussen de stad en haar ommeland.

Controle en certificering vormen in deze een onmisbare peiler van deze Groene Hoed formule. Een uitgewerkt concept hiervan wordt hieronder schematisch gegeven.

Doel

De belangrijkste doelstelling van certificering binnen de Groene Hoed formule is het versterken van de marktpositie van bedrijven in de regio, die in het aangegeven profiel passen.

Afgeleiden hiervan zijn:

- de inzet op transparantie van de totale productiekolom;
- het voldoen aan de vraag van consumenten met betrekking tot de betrouwbaarheid van regionale herkomst en productiewijze;
- het leveren van een bijdrage aan de integratie van groene diensten in de agrarische sector;
- het bijdragen aan de productie van voedsel met een onderscheidende kwaliteit;
- het bijdragen aan het ontstaan van nieuwe samenwerkingsverbanden c.q. coöperaties;
- het ontwerpen van een hanteerbaar systeem dat resulteert in harde garanties voor dit alles.

STRUCTUUR VAN HET GROENE HOED INITIATIEF

De Groene Hoed formule

In het kader van de discussie over plattelandsvernieuwing, verbrede landbouw, en integratie van groene diensten, wordt momenteel in Noord-Holland Midden de Groene Hoed formule ontwikkeld. Deze formule staat voor de organisatie van agrarische productie, afzet van producten, en het afstemmen van vraag en aanbod van groene diensten op regionaal niveau. Het resultaat hiervan is dat de agrarische productiekolom korter en transparanter wordt en dat de sociaal economische positie van de deelnemende bedrijven wordt versterkt. Gebleken is dat hierbij aan tenminste twee voorwaarden moet zijn voldaan:

1. Bedrijven moeten rond het aanbod van hun producten en diensten zijn georganiseerd, in productieclusters of nieuwe regionale coöperaties.
2. De producten en diensten moeten van een aantoonbare kwaliteit zijn.

Wat het laatste betreft ontwikkelt de Groene Hoed een samenhangend certificeringssysteem van productie en alle regionale vormen van groene dienstverlening.

Het tweede innovatieve effect van de formule zal zijn de bouw van een Groene Diensten Centrum in het hart van de regio en aan de rand van de stad. Hierover heeft het gemeentebestuur van de stad Purmerend zich inmiddels positief uitgesproken. Het concept is thans onderwerp van een haalbaarheidsonderzoek waarin een groot aantal mogelijke activiteiten met hun economische en maatschappelijke betekenis zullen worden doorgerekend.

In het hart van de formule staan de regionale initiatieven op het gebied van verbrede en duurzame landbouw. De organisaties die op dat gebied in het laatste decennium in Noord-Holland Midden zijn ontstaan zijn de belangrijkste partners in het project.

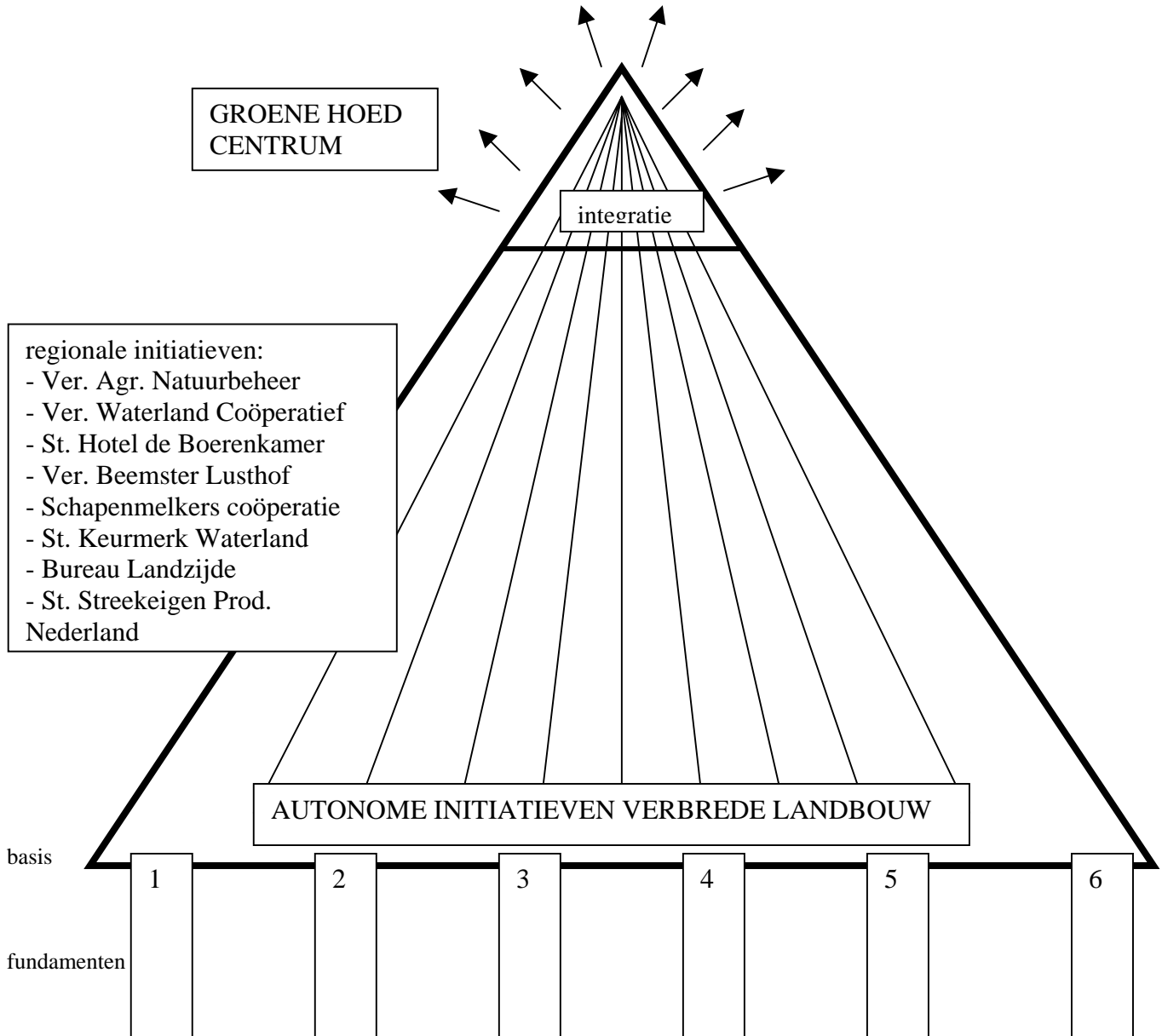
Dit zijn onder andere:

- de Vereniging Waterland Coöperatief (productiecluster vleesveehouderij met 38 leden);
- de telersvereniging Beemster Lusthof (productiecluster groente en fruit met ca. 25 leden);
- de Waterlandse Schapenmelkerscoöperatie (productiecluster schapenzuivel met 6 leden);
- de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland (ca. 230 leden);
- de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Ye en Dijken (ca. 80 leden);
- de Stichting Hotel de Boerenkamer (agrotourisme met 7 leden);
- het Bureau Landzijde (organisatie van landbouw en zorg met 22 leden);
- de Stichting Keurmerk Waterland (certificering vlees en zuivel met 38 aangesloten bedrijven);
- de Stichting Streekeigen Producten Nederland (certificering van Groene Hoed producten);
- het initiatief 'Stad en Ommeland' (contacten netwerk Noord-Holland Midden met de steden Amsterdam en Purmerend).

Schematisch ziet de formule er als volgt uit:

GROENE HOED

INTEGRATIE VAN AGRARISCHE INITIATIEVEN

- 1. VRAAG NAAR BETROUWBARE REGIONALE KWALITEITSPRODUCTEN**
- 2. BEHOEFTE AAN AGRARISCH NATUURBEHEER en NATUUREDUCATIE**
- 3. VRAAG NAAR DIENSTVERLENING IN DE SOCIALE SECTOR**
- 4. POLITIEK STREVEN NAAR ZELFREGULERING OP REGIO-NIVEAU**
- 5. ZOEKTOCHT VAN MAATSCHAPPELIJKE PARTNERS NAAR EEN NIEUWE RELATIE TUSSEN STAD EN OMMELAND**
- 6. OVERLEVINGSDRANG VAN MAATSCHAPPELIJK BETROKKEN BOEREN EN HUN ORGANISATIES**

Het certificeringssysteem

De certificering is gebaseerd op kwaliteitscontrole op de niveau's van:

1. de productiewijze;
2. het beheer van natuur en landschap en het behoud van cultuurhistorie en agrobiodiversiteit als groene dienst;
3. de groene sociale dienstverlening.

Uitgangspunt daarbij is een basis van vier bestaande keurmerksystemen die voor de agrarische productie in Noord-Holland Midden actueel van betekenis zijn.

Te weten:

- de biologische landbouw (EKO);
- het Agro Milieukeur (AMK);
- het Keurmerk Waterland;
- en het kwaliteitszorgsysteem EurepGAP.

Van deze certificeringen worden EKO en het Keurmerk Waterland (zie bijlage 1) al geruime tijd op een aanzienlijk aantal bedrijven gebruikt. Op advies van het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) en op verzoek van bij Groene Hoed aangesloten productieclusters zijn aan deze certificeringen het Agro Milieukeur en EurepGAP toegevoegd (zie bijlage 2).

In dit samenhangend certificeringssysteem wordt aan de productieschema's van deze keurmerken het regionale karakter van productie en vermarkting als specifiek duurzaamheidsaspect toegevoegd. Dit aspect wordt tot uitdrukking gebracht in het bedrijfsprofiel dat van alle deelnemende bedrijven wordt gemaakt en jaarlijks geactualiseerd (zie bijlage 3).

Bedrijven die hieraan voldoen zijn gerechtigd het label 'Erkend Streekproduct' te voeren en kunnen op grond hiervan hun producten aanbieden aan de regionale afzetorganisatie van Groene Hoed.

De Groene Hoed organisatie probeert daarnaast bovendien bedrijven te stimuleren om zoveel mogelijk andere duurzaamheidsaspecten in de bedrijfsvoering op te nemen. Om die reden zijn certificerings niveau's 2 en 3 aan het systeem toegevoegd.

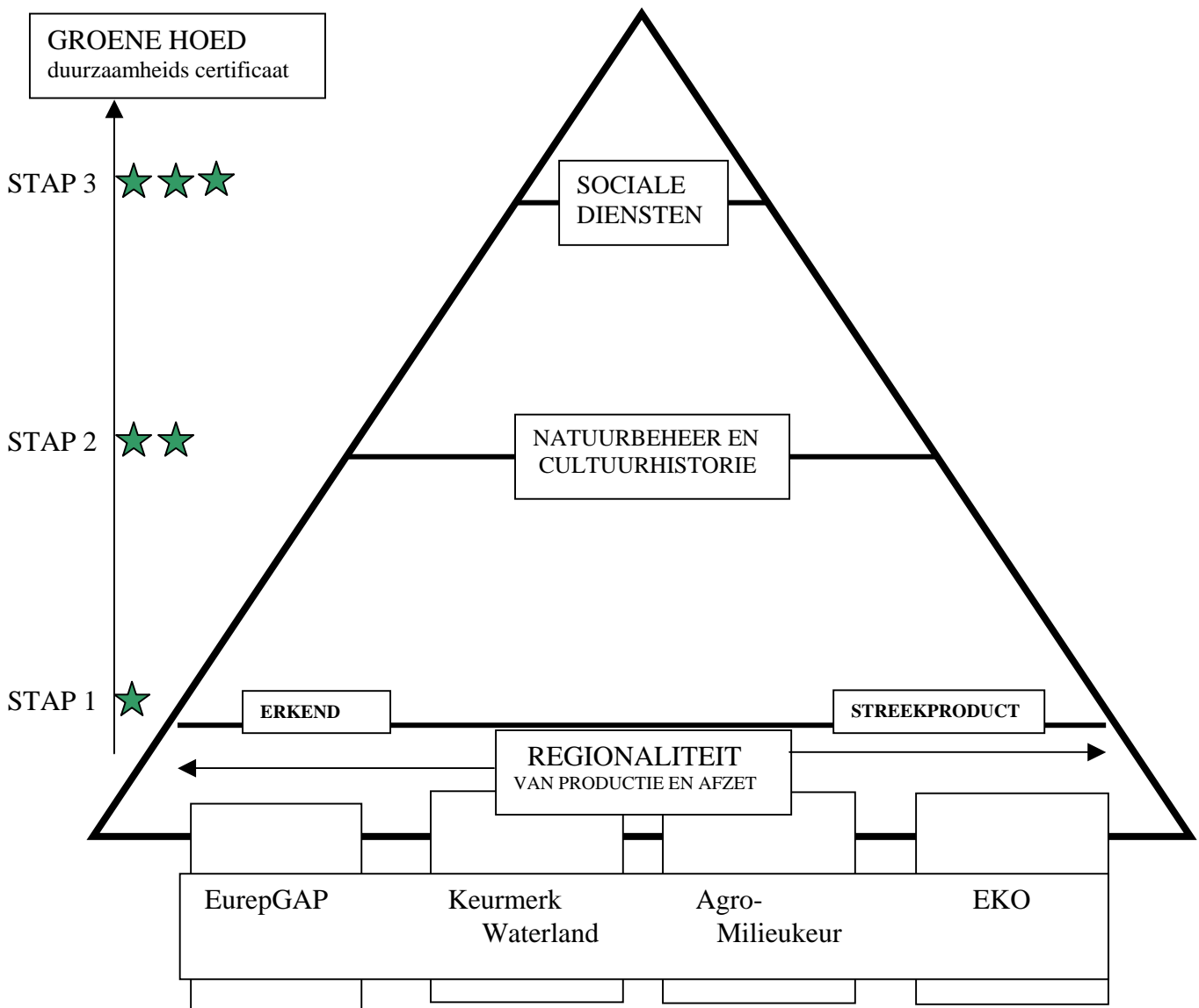
De exacte gegevens die hierbij horen worden eveneens vermeld in de bedrijfsprofielen (bijlage 3).

De strategie van het systeem is gericht op het toekennen van een duurzaamheidsstatus met de uitdaging voor de bedrijven om deze op een zo hoog mogelijk niveau te brengen. Essentiëel hierbij is dat deze status aan de hand van de bedrijfsprofielen 100% verifiëerbaar is.

- Op niveau 1 gebeurt dat door het controlesysteem van de betreffende keurmerken en de autorisatie van de regionaliteit door Groene Hoed op basis van productie- en afzetgegevens.
- Op niveau 2 gebeurt dat op basis van contractueel natuurbeheer en/of een door de Groene Hoed geautoriseerd onderdeel van het bedrijfsprofiel (dit laatste betreft vooral bijdragen aan agrobiodiversiteit en het behoud van cultuurhistorie).
- Op niveau 3 gebeurt dit door contractuele deelname aan de begeleiding van zorgcliënten, kinderopvang en natuur-en milieueducatie en/of een door de Groene Hoed geautoriseerd onderdeel van het bedrijfsprofiel (dit laatste heeft met name betrekking op het openstellen van bedrijven en het aanbieden van recreatieve faciliteiten).

Schematisch ziet het certificeringssysteem er als volgt uit:

DE CERTIFICERINGSPIRAMIDE

- niveau 1: **Duurzame productiewijze.**
 Duurzaamheid van de agrarische bedrijfsvoering gebaseerd op regionale productie en vermarkting en deelname aan één van de actuele keurmerken, onder de paraplu van de landelijke certificering 'Erkend Streekproduct'.
Basis: producentenclusters c.q. –coöperaties, aangesloten bij de Groene Hoed.
- niveau 2: **Duurzame deelname aan groene dienstverlening op het land.**
 Natuurbeheer op contractbasis en behoud van cultuurhistorie en agrobiodiversiteit vastgelegd in geautoriseerde bedrijfsprofielen.
Basis: lidmaatschap van Natuurverenigingen en aansluiting bij de Groene Hoed.
- niveau 3: **Duurzame deelname aan groene sociale dienstverlening**
 Professionele organisatie van sociale diensten op het gebied van zorg, educatie, recreatie, en het openstellen van bedrijven etc.
Basis: aansluiting bij plaatsingsbureau's voor zorgcliënten, voor kinderopvang, voor educatieve programma's voor scholen en voor recreatieve arrangementen.

Het is duidelijk dat bedrijven die op alle drie niveau's zijn gecertificeerd een hoge status van verbreding en duurzaamheid hebben verworven. Behalve dat dit een sterkere sociaal-economische positie als toekomstgericht agrarisch bedrijf oplevert is het de strategie van de Groene Hoed om deze status op termijn te doen vertalen in feitelijke maatschappelijke waardering. Dit kan intern door zakelijke deelname in het toekomstige Groene Hoed Centrum en extern door een serieuze kandidaat te zijn voor financiële faciliteiten vanuit de nationale overheid c.q. de Europese Unie.

Organisatie en controle

De basis voor het certificeringssysteem is het functioneren van de protocollen van de betrokken keurmerken en de activiteiten van hun controleurs.

Zoals hierboven aangegeven wordt hier het duurzaamheidsaspect regionaliteit aan toegevoegd. Dit vindt plaats op basis van autorisatie door de Groene Hoed afzetorganisatie, die immers inzage heeft in de verhouding van de totale productie en de afzet in de regio per bedrijf. Hier is feitelijk sprake exacte registratie van de nodige bedrijfsgegevens.

Maar de Groene Hoed is niet onafhankelijk. Daarom wordt de controle hierop uitbesteed aan de toezichthoudende regionale keurmerkorganisatie i.o.* (aangesloten bij, en zelf gecontroleerd door SPN). Evenals bij de andere keurmerken leidt dit tot steeksproefgewijze controle door een instelling die is goedgekeurd door de Raad voor de Acreditatie.

Dezelfde aanpak geldt in principe voor de certificeringen op de niveau's 2 en 3.

Samenvattend resulteert dit in de volgende verplichtingen:

1. De bedrijven houden zelf hun registratie bij van de noodzakelijke gegevens;
2. De Groene Hoed verstrekt de richtlijnen voor deze registratie en autoriseert de bedrijfsprofielen;
3. De regionale keurmerkorganisatie i.o. houdt toezicht op deze gang van zaken en laat jaarlijks de controle daarop uitvoeren door een erkende instelling.

* De huidige Stichting Keurmerk Waterland is voor deze aanpak te beperkt en wordt momenteel omgebouwd tot een organisatie met bredere mogelijkheden ten dienste van alle typen productie binnen de verbrede landbouw. Deze nieuwe organisatie wordt voorlopig aangeduid als 'Stichting Certificering Noord-Holland' i.o.

OVERDRAAGBAARHEID EN UITSTRALING

Ervaringen met vergelijkbare initiatieven in Nederland (BPA/Distreko/Achterhoek, Waddenproducten, Streekproducten Limburg) en in de BRD (Neuland), België (Duurzame Landbouw Hasselt) en Frankrijk (Label Rouge, Appellation d'Origine Controlée) liggen ten grondslag aan de opzet van de Groene Hoed formule van regionale productie en afzet in Noord-Holland Midden. Dit is op zijn beurt de start van een breed opgezet haalbaarheidsonderzoek (gefinancierd door Purmerend en uitgevoerd door het bureau Andersson, Elffers Felix) voor een concreet Groene Diensten Centrum aan de rand van Purmerend.

Gebaseerd op deze ervaringen heeft Groene Hoed een voorkeur ontwikkeld voor financiële participatie en winstdeling door de primaire producenten. Hiermee komt de regie van de hele productiekolom in handen van de nieuwe agrarische coöperaties, en zal een meer rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten in de keten worden gegarandeerd.

De verwachting is dat deze aanpak dankzij de heldere certificering van de kwaliteitsniveau's en de gedeelde verantwoordelijkheid van alle partners in de keten, een krachtige uitstraling zal hebben en daarmee zichzelf zal versterken.

Organisatorische ervaring met de formule en het Centrum zal overdracht naar andere steden en hun agrarische omgeving aantrekkelijk en mogelijk maken.

Deze verwachting is mede gebaseerd op het feit dat, zeker in Noord-Holland Midden, de relatie tussen stad en ommeland in de nederlandse nationale context regelmatig als kansrijk ontwikkelingsperspectief voor verbrede landbouw wordt gezien.

Het project is in april 2001 internationaal gepresenteerd op de Bremen Initiative Conference onder auspiciën van het UN Environmental Program, en werd als finalist geselecteerd in een competitie van 140 vergelijkbare projecten uit alle delen van de wereld.

Bijlage 1.

De vier keurmerken die binnen de Groene Hoed formule actueel zijn hebben gemeenschappelijk dat zij de zorgvuldigheid van de agrarische bedrijfsvoering (Good Agricultural Practice, GAP) benadrukken, en hard maken aan de hand van exacte checklists.

Inhoudelijk zijn er accentverschillen:

EKO legt het accent bij het vermijden van hulpmiddelen uit de chemische industrie en bij diervriendelijke bedrijfsvoering.

AMK legt het accent bij het aanscherpen van de milieubescherming.

EurepGAP legt het accent bij gedetailleerde registratie van het bedrijfsgebeuren en controle op bedrijfsniveau van verboden residuen.

Keurmerk Waterland legt het accent bij regionaliteit van productie en afzet, en bij onderscheidende culinaire kwaliteit van de producten.

De eerste drie keuren zijn nationaal met internationale extensies (het EKO-protocol is zelfs vastgelegd in richtlijnen van de EU). Het Keurmerk Waterland is regionaal en daardoor minder bekend. Vanwege de unieke verbinding van natuur- en diervriendelijkheid met onderscheidende productkwaliteit zijn de betreffende delen van het keurmerkprotocol voor de vleesveehouderij op aanvraag bij het secretariaat van Groene Hoed opvraagbaar.

Bijlage 2.

De vergelijkende analyse van bestaande keurmerken en kwaliteitssystemen, gemaakt door het CLM in opdracht van Groene Hoed. Ook dit rapport is op aanvraag beschikbaar bij het secretariaat van Groene Hoed.

Bijlage 3.

De checklists voor de Groene Hoed bedrijfsprofielen.

Toelichting.

1. In de Groene Hoed formule kunnen bedrijfsprofielen worden vastgesteld op drie niveau's
 - de productiewijze
 - het beheer van natuur en landschap en het behoud van cultuurhistorie en agrobiodiversiteit als groene dienst
 - de groene sociale dienstverlening
2. Voor het vaststellen van het profiel wordt op elk niveau een eenvoudige checklist gehanteerd die jaarlijks wordt geactualiseerd en waarop in de kop staat aangegeven:
 - de naam van het bedrijf
 - het jaar waarop het profiel betrekking heeft
 - sinds wanneer dit niveau is gerealiseerd
 - de sector waartoe het bedrijf behoort (groente- en fruitteelt, vlees- of melkveehouderij etc.)
 - overige relevante bedrijfsgegevens
3. Formulier niveau 1, betekenis van de termen:
 - **check**: eenvoudig met ja of nee te beantwoorden
 - **optie**: ontwikkelingsrichting voor de toekomst, met ja of nee te beantwoorden
 - **controle**: controle in opdracht van de keurmerkorganisatie
 - **producten ...%**: percentage van producten en grondstoffen uit eigen regio
 - **verwerking ...%**: percentage verwerkingsactiviteiten in eigen regio
 - **afzet ...%**: percentage vermarkting in eigen regio
 - **autorisatie vertegenwoordiger bedrijf**: eigen verantwoordelijkheid voor correcte registratie
 - **autorisatie Groene Hoed**: verantwoording regionaliteit
 - **autorisatie Stichting Certificering**: categorische check, en certificering
4. Formulier niveau 2, betekenis van de termen anders dan boven vermeld:
 - **controle**: controle door de contractgever (Natuurvereniging, SBB, Natuurmonumenten of Landschap Noord-Holland)
 - **autorisatie Groene Hoed**: verantwoording behoud cultuurhistorie en agrobiodiversiteit
5. Formulier niveau 3, betekenis van de termen anders dan boven vermeld:
 - **controle**: controle door contractgevende zorginstelling
 - **NME**: natuur- en milieu-educatie, professioneel begeleid door het Centrum NME in Amsterdam
 - **DEMO**: demonstratiebedrijf agrarisch natuurbeheer, erkend en begeleid door een Agrarische Natuurvereniging
 - **autorisatie Groene Hoed**: verantwoording educatie en recreatie als groene diensten

De formulieren, die gezamenlijk het certificeringsdossier van elk deelnemend bedrijf vormen, zijn hieronder bijgevoegd.

GROENE HOED BEDRIJFSPROFIEL

BEDRIJF:

JAAR:

SINDS:

NIVEAU	SECTOR	BEDRIJFSGEGEVENS
	<groente en fruit>	adres tel. opp.

CERTIFICERING PRODUCTIE	CHECK	OPTIE	DATUM LAATSTE CONTROLE + TOELICHTING
EKO			
Agro Milieukeur (AMK)			
Waterland Keurmerk			
EurepGAP			
ander erkend keurmerk			

REGIONALITEIT	CHECK	OPTIE	TOELICHTING
aangesloten bij regionaal producentencluster			
accoord met naamsvermelding op producten			
producten uit de regio >50%			
producten uit de regio >90%			
verwerking in de regio >50%			
verwerking in de regio >90%			
afzet binnen de regio >50%			
afzet binnen de regio >90%			

AUTORISATIE	DATUM	NUMMER	NAAM
vertegenwoordiger bedrijf			
GROENE HOED			
Stichting Certificering			

GROENE HOED BEDRIJFSPROFIEL

BEDRIJF:

JAAR:

SINDS:

NIVEAU	SECTOR	BEDRIJFSGEGEVENS
	<groente en fruit>	adres tel. opp.

BEHEER NATUUR EN LANDSCHAP	CHECK	OPTIE	DATUM LAATSTE CONTROLE + TOELICHTING
lidmaatschap agrarische natuurvereniging			
contracten agrarische natuurvereniging			
natuurpachtcontracten			
contract particulier natuurbeheer			
geautoriseerd natuurbedrijfsplan			

BEHOUD CULTUURHISTORIE	CHECK	OPTIE	TOELICHTING
onderhoud historische bebouwing			
beheer karakteristieke landschapselementen			
behoud archeologische sites op het bedrijf			
beheer hist. elementen buiten de bebouwing			
bijdrage agrobiodiversiteit			
overig:			

AUTORISATIE	DATUM	NUMMER	NAAM
vertegenwoordiger bedrijf			
GROENE HOED			
Stichting Certificering			

GROENE HOED BEDRIJFSPROFIEL

BEDRIJF:

JAAR:

SINDS:

NIVEAU	SECTOR	BEDRIJFSGEGEVENS
	<groente en fruit>	adres tel. opp.

SOCIALE DIENSTEN: ZORGTAKEN	CHECK	OPTIE	DATUM LAATSTE CONTROLE + TOELICHTING
aangesloten bij LANDZIJDE			
contract kinderopvang			
overig:			

SOCIALE DIENSTEN: EDUCATIE	CHECK	OPTIE	TOELICHTING
contract NME voor scholen			
erkenning als DEMO-bedrijf			
hoevewinkel			
openstelling bedrijf voor bezoekers			
informatiepakket beschikbaar			
overig:			

SOCIALE DIENSTEN: RECREATIE	CHECK	OPTIE	TOELICHTING
deelname arrangementen natuurvereniging			
bijdrage aan wandel- en vaarroutes			
kamperen bij de boer			
overig:			

AUTORISATIE	DATUM	NUMMER	NAAM
vertegenwoordiger bedrijf			
GROENE HOED			
Stichting Certificering			